

PORT
PAYÉ
HELLAS

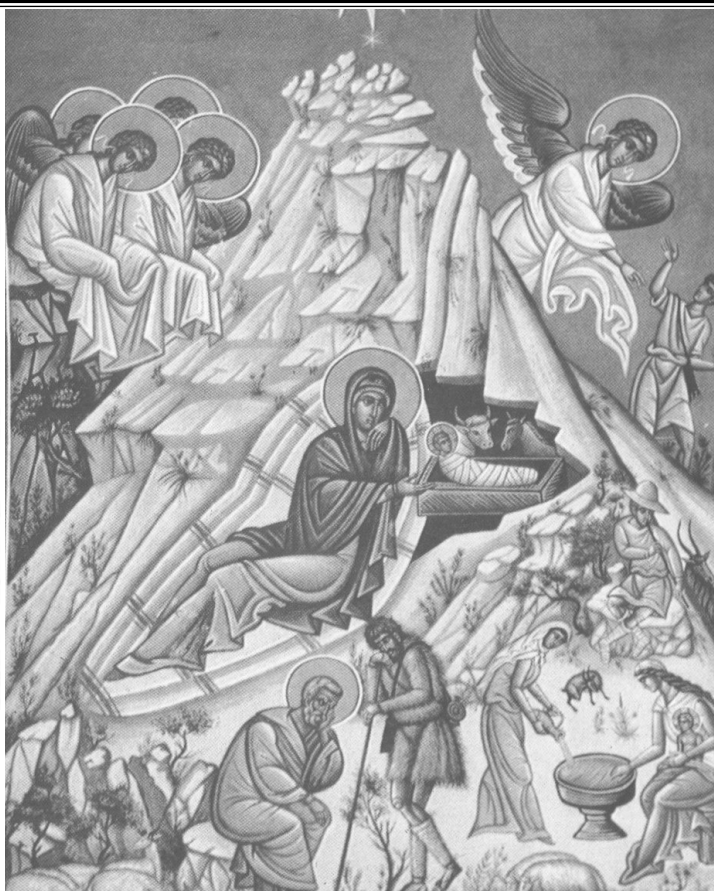

Ἐλεύθερη πληροφόρηση

ΔΕΛΤΙΟ
ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ
ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ

ΕΚΔΟΤΗΣ: Ὁ Μητροπολίτης Ἀττικῆς καί Μεγαρίδος ΝΙΚΟΛΗΜΟΣ
Ἀριθμός φύλλου 243

16 Δεκεμβρίου 2008

«Διέλθωμεν ἕως Βηθλεέμ...»

τό θαμπό κλίμα τοῦ κοινωνικοῦ μας χώρου, πού σκοτίζεται τοῦτες τίς μέρες ὀλοένα καί περισσότερο, οἱ καμπάνες τῆς Ἐκκλησιᾶς μας σημαίνουν Χριστούγεννα. Ἕβδο μήνυμα στήν ἀνθρώπινη ὕπαρξη. Ἕβδο ἱστορική γραφή. Ἕβδο φῶς σιά ἀπύθμενα βάθη τῆς ψυχῆς. Γεμίζει ὁ σκοτεινός ὀρίζοντας μέ τό μελωδικό ἄγγελμα. Ἕβδο ἀναπνέουν ἐλπίδα οἱ βαρύθυμες καρδιές μας.

Συνεπαρμένος ἀπό τή συγκλονιστική πληροφόρηση, πού μᾶς κληροδότησαν οἱ Εὐαγγελιστές, θαυμάζω στό σύνολο τό κοσμοϊστορικό γεγονός. Καί, ταυτόχρονα, ἐπιμερίζω τήν προσοχή τῆς ἔκθαμβης συνειδήσεώς μου σιά λεπτομερειακά περιστατικά, πού διασώζει ὁ ἀμίμητος ἱστορικός κάλαμος τοῦ συγγραφέα τοῦ τρίτου Εὐαγγελίου, τοῦ ἱατροῦ Λουκά. Λιτή ἡ ἀφήγηση. Μεστή ἡ ἀποκάλυψη. Πρός στιγμή διακόπτω τή ροή τοῦ λογισμοῦ μου ἀπό τή μιά ἀπρόσμενη ἐκπληξη στήν ἄλλην. Στέκομαι ἔκθαμβος. Καί μετῶ, μέ ἱερό δέος, ἀλλά καί μέ φόρτιση ἀνήσυχου προβληματισμοῦ, τούς χτύπους τῆς καρδιᾶς καί τά ἀνάλαφρα βήματα τῶν ἀπλῶν ποιμένων τῆς Βηθλεέμ, πού, ἀργά ἀλλά σταθερά, τούς ἔφεραν μπροστά στή Φάτινη.

Οἱ ἄδολοι τρόφιμοι τῶν βουνῶν καί τροφοί τῆς ἄλογης ποιμνῆς, αἰφνιδιασμένοι ἀπό τό ὑπέρλαμπρο καί ἀνεξιχνίαστο θέαμα, ἠλεκτρισμένοι ἀπό τήν ἀγγελική ἀναγγελία «ἐτέχθη ὑμῖν σήμερον σωτήρ» (Λουκ. β' 11) καί γοιτευμένοι ἀπό τήν παρουσία τῆς ἀγγελικῆς στρατιᾶς καί ἀπό τό δοξολογικό ὕμνο της, δέν ἄφησαν χρόνο νά χαθεῖ. «Εἶπον πρὸς ἀλλήλους· διέλθωμεν δὴ ἕως Βηθλε-

ἐμ καὶ ἴδωμεν τό ρῆμα τοῦτο τό γεγονός, ὃ ὁ Κύριος ἐγνώρισεν ἡμῖν» (Λουκ. β' 15). Παράτησαν, δίχως τόν παραμικρό ἐνδοιασμό, τὰ πρόβατά τους καὶ «ἤλθον σπεύσαντες» νά συναντήσουν τό μεγάλο Ποιμένα. Τόν Υἱό τοῦ Θεοῦ, πού ἦρθε, βρέφος, στή γῆ, νά ποιμάνει καὶ νά σώσει τίς πληγωμένες ἀνθρώπινες ὑπάρξεις. Περπάτησαν μέσα στή νύχτα, κρατώντας στήν ψυχὴ τό ὄραμα καὶ στά χεῖλη τὴν ἀπορία. Καί, ὅταν ἔφτασαν στή μικρὴ πόλη τῶν μεγάλων θαυμάτων καὶ μπῆκαν στό Σπήλαιο, «ἀνεῦρον τὴν τε Μαριάμ καὶ τὸν Ἰωσήφ καὶ τό βρέφος κείμενον ἐν τῇ φάτνῃ» (Λουκ. β' 16).

Τὰ ἱερά Εὐαγγελικά κείμενα δέν ἐπεκτείνουν τὴν ἱστορικὴ τους ἀφήγηση στήν ἐπόμενη μέρα τῆς ζωῆς τῶν ποιμένων. Στά βιώματά τους καὶ στίς συμπεριφορές τους, κατὰ τό ὑπόλοιπο κομμάτι τῆς ἐπίγειας διαδρομῆς τους. Περιορίζονται μόνο στή φωτογράφιση τῆς ἐκπληξης καὶ τοῦ δέους: «Ὑπέστρεψαν οἱ ποιμένες δοξάζοντες καὶ αἰνοῦντες τὸν Θεόν ἐπὶ πᾶσιν οἷς ἤκουσαν καὶ εἶδον καθὼς ἐλαλήθη πρὸς αὐτούς» (Λουκ. β' 20).

Ποιός μπορεῖ νά ἀμφισβητήσῃ, πὼς αὐτὴ ἡ δοξολογία ἐκφράζει γέμισμα ψυχῆς, ἀνοιγμα νέων ὀριζόντων, φανέρωση κόσμου καὶ πραγματικότητας, πού τοὺς ἦταν μυστικά καὶ ἀπροσπέλαστα; Οἱ ἱστορικὲς πληροφορίες γιὰ τὴν κατοπινὴ ἀξιοποίηση τοῦ θησαυρίσματός τους ἀπουσιάζουν. Ἀλλὰ ποιός θά τολμήσῃ νά διατυπώσῃ τό ἀτεκμηρίωτο συμπέρασμα, πὼς τό θάμβος καὶ ἡ δοξολογία χάθηκαν, κάπου ἐκεῖ, στά μονοπάτια τῆς ἐπιστροφῆς καὶ πὼς οἱ ποιμένες, οἱ προνομιοῦχοι αὐτοὶ πρόγονοί μας, γύρισαν στό ἴδιο ψυχικὸ κλίμα καὶ ἔπιασαν δουλειά, δίχως ξανά νά ἀνανεώσουν στή σκέψη καὶ στήν καρδιά τὰ ὅσα «ἤκουσαν καὶ εἶδον»;

Εἴκοσι αἰῶνες μετὰ, ἡ δική μου σκέψη δέν ἀπαγκιστρώνεται ἀπὸ τὴ χαρισματικὴ ἐμπειρία τῶν ποιμένων. Ἀπὸ αὐτά, πού ἐκεῖνοι ἤκουσαν. Καὶ ἀπὸ αὐτά, πού εἶδαν μέ τὰ ἴδια τους τὰ μάτια. Γιατί αὐτό, πού ἀπόκτησαν, εἶναι θησαυρίσμα, μοναδικό καὶ σωστικό, ὁλόκληρης τῆς ἀνθρωπότητας. Τῆς γενιᾶς τῆς δικῆς τους. Καὶ τῶν γενεῶν, πού ἐγγράφονται στήν ἀτέρμονη διαδοχὴ τοῦ ἀνθρώπινου γένους. Ἰσαμε τὴ γενιὰ τὴ δική μας. Καὶ ἴσαμε τίς γενιές, πού θά περπατήσουν αὔριο καὶ μεθαύριο στὸν πολὺπαθο πλανήτη μας.

Οδοιπόρος καί ἐγώ τούτης τῆς ἐποχῆς καί ἀχθοφόρος τῆς τρέχουσας ἐξοντωτικῆς ἀγωνίας, προσεγγίζω, μέ ἀγάπη, τούς ἀδελφούς μου, τούς συνοδοιπόρους καί συναχθοφόρους. Διαβάζω τὴν ἀγωνία, τὴν τυπωμένη στήν ἔκφραση τοῦ προσώπου τους. Σκουπίζω τὸ δάκρυ, πού κυλάει ἀπὸ τὰ μάτια τους. Καί βρίσκω τὸ κουράγιο νά τούς ἀπευθύνω μιά πρόταση:

Αδελφοί, ἀνάστατοι καί καταφοβισμένοι ἀπὸ τὰ τυπώματα καί τὰ παθήματα τῶν καιρῶν, ἀπὸ τὸν καταλυτικό ἀτομοκεντρισμό καί τὴν κατακλυσμική ἐκμετάλλευση, ἀπὸ τίς κλειστές, παγωμένες καρδιές καί τὴν ἀφόρητη μοναξιά, ἀποφασίστε τὸ σωστικό ἄνοιγμα. Καί σεῖς καί ἐγώ καί ὅλοι μας *«διέλθωμεν δὴ ἕως Βηθλεέμ καί ἴδωμεν τὸ ρῆμα τοῦτο τὸ γεγονός, ὃ ὁ Κύριος ἐγνώρισεν ἡμῖν»*. Στὴν καθημερινότητά μας γνωρίσαμε τὴ θεοποίηση τοῦ ἀτομισμού καί τὴν ἀπολυτοποίηση τῆς ἀπόλαυσης. Καί βρεθήκαμε, δίκως νά τὸ ὑποψιαζόμαστε, τὴ μοναξιά, τὴν ἀβεβαιότητα καί τὸ κλάμα. Στὴ Φάτινη τῆς Βηθλεέμ θά συνατήσουμε τὸ σαρκωμένο Υἱό τοῦ Θεοῦ. Τό Διδάσκαλο τῆς ἀπόλυτης ἀλήθειας. Καί τὸν φορέα τῆς δυναμικῆς, τῆς ἔμπρακτης καί θυσιαστικῆς Ἀγάπης. Φτάνοντας στὰ κράσπεδα τοῦ Σπηλαίου, θά διακρίνουμε, κάπου στό βάθος, στίς ἐγγραφές, πού γιά μᾶς πιά ἀποτελοῦν παρελθόν, τὸ βρέφος Ἰησοῦς καί τὸ σημεῖο τοῦ Σταυροῦ Του. Τό ὄργανο τῆς ἔσχατης καταδίκης, πού σηματοδοτεῖ τὴν ἔσχατη ἀνθρώπινη εὐτέλεια καί κατακυρώνει τὴ μοναδικότητα καί πληρότητα τῆς θεϊκῆς Ἀγάπης.

Αδελφοί κουρασμένοι καί ἀπογοιτευμένοι, μείνετε στοχαστικοί μέσα στό ἄτεχνο, φτωχικό σπήλαιο. Κυττάξτε κατάματα τὸ Βρέφος. Ὑποβληθεῖτε καί στὸν κόπο νά φυλλομετρήσετε τὰ Ἱερά Εὐαγγέλια. Τό θησαύρισμα τῶν διδαχῶν Του. Καί τὰ στιγμιότυπα τῆς ἀγαπητικῆς προσφορᾶς Του. Ἡ κατάπληξη θά σᾶς συνεπάρεῖ. Ἡ σκοτεινιά, ἡ παράγωγη τοῦ «νῦν αἰῶνα», θά ὑποχωρήσει. Καί θά νοιώσετε πλάϊ σας τὸ θρόισμα τῆς παρουσίας Του καί τὴν πνοή τῆς Ἀγάπης Του.

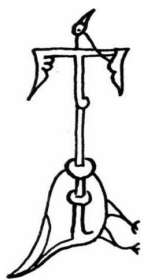
Ἀδελφοί, *«διέλθωμεν δὴ ἕως Βηθλεέμ καί ἴδωμεν τὸ ρῆμα τοῦτο τὸ γεγονός, ὃ ὁ Κύριος ἐγνώρισεν ἡμῖν»*.

Κριτική-αυτόκριτική

Τρία πορτρέτα (2)

ό δεύτερο αρχιεπισκοπικό πορτρέτο της τελευταίας πεντηκονταετίας, πού θά μείνει ανεξίτηλο, όχι γιά τό μήκος της θητείας του στήν επίζηλη ἔπαλξη τοῦ προκαθημένου, ἀλλά γιά τή στρέβλωση τοῦ ἡγετικού του ρόλου, εἶναι τοῦ Σεραφεῖμ. Κάθησε στό θρόνο τῶν Ἀθηνῶν εἰκοσιτέσσερα ὁλόκληρα χρόνια. Ὅσα δέν ἀπόλαυσε κανένας προκατόχος του Ἀρχιεπίσκοπος, ἀπό τή θέσπιση τῆς αὐτοκεφαλίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἴσαμε σήμερα. Καί ἔγραψε σελίδες ἀρνητικές στόν ἱστορικό κώδικα, ὅσες δέν ἔγραψαν ὅλοι μαζί οἱ προκαθήμενοι τῆς μακρότατης αὐτῆς περιόδου.

Ἀπό τή στιγμή, πού πιάνει κανείς στό χέρι τήν πένα, μέ τήν πρόθεση νά σκιαγραφήσει τό βίο καί τήν πολιτεία τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Σεραφεῖμ, τό δίλημμα φρενάρει τή σκέψη καί ἡ εὐαισθησία τοῦ χρέους ἀκριβοδίκαιης ἱστορίας ἀκίνητοποιεῖ τά δάχτυλα. Ποιές μπορεῖ νά εἶναι οἱ σωστές πινελιές, πού θά πλάσουν μέ πιστότητα τήν ἀληθινή εἰκόνα; Ποιές σημάνσεις καί σκιάσεις, θά ἐκφράσουν τόν πλοῦτο ἢ τά

ἐλλείμματα τοῦ ἀνώτατου αὐτοῦ ἐκκλησιαστικοῦ λειτουργοῦ; Ἡ ποιές γραμμές θά ἰχνογραφήσουν, μέσα στό ζοφερό πλαίσιο τῆς πολυτάραχης ἐκείνης ἐποχῆς, τόν τύπο τοῦ ἀντάρτη καί τοῦ συνωμότη;

Παρακαλῶ τοὺς ἀναγνώστες μου, νά μή καταλογίζουν σέ μένα τή χρήση τῶν δυό ἐπιθέτων «ἀντάρτης» καί «συνωμότης». Δέν ἀποτελοῦν ἐφεύρεση ψόγου. Συνθέτουν ἀναπαραγωγή καί ἀναμετάδοση τῶν στοιχείων ταυτότητας, πού ὁ ἴδιος ὁ Σεραφεῖμ κατέθετε, ὅταν οἱ ποικίλοι κριτές τῶν ἐπιλογῶν του καί ἐπεξεργαστές τῶν συμπεριφορῶν του ἀποτολμοῦσαν νά ὑποβαθμίσουν τήν εὐφυΐα του καί τήν ἀγωνιστικότητα του. Ὅταν οἱ εἰδήμονες τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ χώρου καί οἱ «θύραθεν» σχολιαστές τῶν ἀδόκιμων τολμημάτων του μείωναν μέ τά δημοσιεύματά τους ἢ μέ τίς ὁμαδικές ἐξεγέρσεις τους τή λάμψη τοῦ εἰδώλου του, χρησιμοποιοῦσε τά δυό αὐτά προσωπεῖα, γιά νά τονώσει τό κύρος του καί νά αὐτοπροβληθεῖ ὡς ἄφοβος ἥρωας. Πότε στίλβωνε τό προφίλ του μέ τή διακήρυξη, πῶς ὑπῆρξε ὁ ἀτρόμητος ἀντάρτης, πού πολέμησε καί μαρτύρησε γιά τή σωτη-

ρία της πατρίδας καί τότε έκστόμιζε τή σκοτεινή άπειλή, ὅτι εἶναι συνωμότης καί διαθέτει τήν ἱκανότητα νά ἀνατρέψει κάθε ἐπιβουλή, πού σχεδιάζεται ἐναντίον του.

Εἶναι χαρακτηριστικό ὅτι ὅλοι οἱ βιογράφοι του, οἱ ἀμερόληπτοι ἱστοριογράφοι τῆς ἐκκλησιαστικῆς διαδρομῆς του καί οἱ ἀηδέστατοι κόλακες, πού σοφίστηκαν νά ἐξαγοράσουν ἀξιώματα μέ τόν ὀβολό τῆς ἀφόρητης πλασματικῆς ἐξύμνησης τοῦ προσώπου του, ἄρχιζαν καί τερμάτιζαν τό προφορικό ἢ τό γραπτό τους ἐγκώμιο, μέ τήν ἀναφορά στά χρόνια τοῦ «ἀντάρτικου» καί στή συμβολή τοῦ Σεραφεῖμ στούς ἀγῶνες γιά τήν ἐλευθερία τῆς πατρίδας.

Μέ ζωηρές καί ἀνεξίτηλες τίς βιογραφικές αὐτές πινελιές στό πορτρέτο τοῦ Σεραφεῖμ καί μέ «δεδομένη» τήν ἐπικύρωσή τους ἀπό τόν ἴδιο τόν ὑποτιθέμενο ἥρωα, θά προχωρήσω στή συμπλήρωση τοῦ πίνακα μέ τήν εἴσφορά κάποιων ἄλλων στοιχείων, πού θεωρῶ ὅτι φωτίζουν, μέ ἀκρίβεια, τό ἐκκλησιαστικό του προφίλ καί τυπώνουν τή σφραγίδα τῆς ἰδιαιτερότητας, πού κυριάρχησε κατά τή μακρά περίοδο τῆς ἀρχιεπισκοπικῆς ἡγεμονίας του.

Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Σεραφεῖμ ἦταν ἄνθρωπος εὐφυῆς, εὐστροφος, ἐπιτήδειος στίς δολοπλοκίες, ἀλλά παντελῶς στερημένος Θεολογικῆς καί ἐκκλησιαστικῆς παιδείας.

Διακινήθηκε μέσα στό Ἱερό Θυσιαστήριο, ἀπό τή χειροτονία του σέ διάκονο ἴσαμε τό τέλος τοῦ βίου του, ἐπί μιᾷ ὁλόκληρῃ ἐξηκονταετία. Μισό, περίπου, αἰῶνα βρισκόταν θρονιασμένος στίς ἡγετικές ἐπάξεις τοῦ Μητρο-

πολίτη καί τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καί πάσης Ἑλλάδος. Μέ τήν ὑποχρέωση καί τήν εὐθύνη νά ὑποτάσσεται στίς, γενικά ἀποδεκτές, διατάξεις τῶν Ἱερῶν Κανόνων καί νά ποιμαίνει τό λαό τοῦ Θεοῦ «*μῇ ἀναγκαστῶς, ἀλλ' ἐκουσίως, μὴδὲ αἰσχροκερδῶς, ἀλλά προθύμως, μὴδ' ὥς κατακυριεύων τῶν κλήρων, ἀλλά τύπος γινόμενος τοῦ ποιμνίου*» (Α' Πέτρ. ε' 2-3).

Θά παραξενευτεῖ ὁ ἀναγνώστης μου, ὅταν πληροφορηθεῖ, ὅτι κατά τή μακρότατη αὐτή θητεία του στό ἀξίωμα τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ λειτουργοῦ καί εἰδικά στά ἀνώτατα ἡγετικά κλιμάκια, ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Σεραφεῖμ δέν πρόσφερε στούς Συνοδικούς συνεπισκόπους του καί στό ἀνήσυχο πλήρωμα οὔτε μιᾷ ἀράδα Θεολογικοῦ στοχασμοῦ ἢ ἐκκλησιολογικῆς καθοδήγησης. Ὅσο καί ἂν ἐξερευνήσει κανεῖς τή συγγραφική παραγωγή τοῦ δεύτερου μισοῦ τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνα, ὅσο καί ἂν φυλλομετρήσει τά θεολογικά καί τά ἐκκλησιαστικά περιοδικά τῆς ἐπίμαχης περιόδου, δέ θά ἀνακαλύψει τό παραμικρό κείμενο, πού νά χαραχθεῖ ἀπό τή γραφίδα τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Σεραφεῖμ καί νά ἀνταποκρίθηκε στίς ποιμαντικές ἀπαιτήσεις τῶν καιρῶν.

Τήν ἀπαιδευσία του αὐτή δέν τήν ἔκρυβε. Εἶχε τό θάρρος νά τήν ὁμολογεῖ. Καί, κάποτε, νά τή δικαιολογεῖ καί νά τήν καταξιώνει μέ τήν ὑπόμνηση τοῦ μόχθου καί τῶν περιπετειῶν, πού πέρασε στά χρόνια τοῦ ἀντάρτικου. «Ὅταν ἡ πατρίδα σου σκλαβώνεται καί ἐξουθενώνεται, ποῦ νά βρεῖς καιρό γιά διαβάσματα καί γιά σπουδάγματα».

Κάποια χρονιά, στή γιορτή τοῦ Μεγάλου Φωτίου, κατά μήνα Φεβρουάριο καί κατά τήν καθιερωμένη Σύναξη τῶν

καθηγητῶν τῶν Θεολογικῶν Σχολῶν καί τῶν ἄλλων παραγόντων τῆς θεολογικῆς ἔρευνας καί τῶν θεολογικῶν διαιολόγων, ὁ Σεραφεῖμ καθόταν, συνοφρυωμένος, στήν προεδρική καρέκλα καί παρακολουθοῦσε, ἄλλοτε «ἐν ἐλαφρᾷ ὑπνώσει» καί ἄλλοτε «ἐν στοχαστικῇ ἀφυπνώσει» τίς ἀνακοινώσεις καί τίς παρατηρήσεις, πού ἔκαναν οἱ εἰδήμονες ὁμιλητές. Καί σέ κάποια στιγμή, «εἰς ἐαυτόν ἐλθών», κούνησε τό κεφάλι καί εἶπε: «Αὐτά, πού λέτε, κάποτε καί ἐμεῖς τά ἀκούγαμε στό Πανεπιστήμιο». Καί σταμάτησε. Δέ βρῆκε τό κουράγιο νά καταθέσει στόν «ἐν ἐξελίξει» διάλογο τά παλιά του ἀκούσματα ἢ τά τυχόν νεότερα συμπληρώματα.

Φυσικό ἀκόλουθο αὐτῆς τῆς μορφωτικῆς του πενίας ἦταν ἡ ἀδυναμία του καί ἡ, κατά προέκταση, ἀπροθυμία του νά ἐπιμορφώσει τοὺς κληρικούς τῆς δικαιοδοσίας του καί νά διδάξει τό λαό.

Κατά τήν πρώτη καί μοναδική, σύναξη τῶν ἱερέων τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς, μετά τήν ἀνάρρησή του στό θρόνο τῶν Ἀθηνῶν, ἀπασχόλησε τό ἀκροατήριό του μόνο γιά ὀκτώ λεπτά. Αὐτοσυστήθηκε, τοὺς εὐλόγησε καί, τελικά, τοὺς εἶπε: «Ἐγώ δέ θά σᾶς στριμώξω, ὅπως γινόταν ἴσαμε τώρα. Σεῖς ξέρετε ποιό εἶναι τό καθῆκον σας. Συνεχίστε τό ἔργο σας». Μέ αὐτή τήν προτροπή ἄνοιξε τίς πύλες τοῦ αὐτοπροσδιορισμοῦ καί τῆς «κατά τό δοκοῦν» ἐλευθερίας. Κατά κυριολεξία, πρόσφερε ἀνοιχτόκαρδα τό δικαίωμα τῆς ἀσυδοσίας.

Τό κήρυγμα στό λαό, κατά τήν ὥρα τῆς προσφορᾶς τῆς Εὐχαριστίας, τό θεωροῦσε ἐντελῶς περιττό. Εὐρημα καί τέχνασμα τῶν Θρησκευτικῶν Ὁργα-

νώσεων, πού τίς ἀντιμετώπιζε, σά νά ἦταν τά καρκινώματα τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. Ὁ ἴδιος δέ μιλοῦσε ποτέ. Ἡ σταθερή, διδακτική παράδοση τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας μας καί τά φωτεινά παραδείγματα τῶν μεγάλων Πατερικῶν ἀναστημάτων, πού μᾶς κληροδότησαν τόν πλούσιο, θεοφώτιστο ἐρμηνευτικό λόγο τους, δέν τόν συγκινοῦσε καί δέν τόν ἐνεργοποιοῦσε σέ μόχθο λιπαρῆς μελέτης καί σέ πράξη διδαχῆς. Ὅλα τά ἄλλα ἦταν γι' αὐτόν ἔργα καί τό κήρυγμα πάρεργο.

Ἔτσι πέρασε τά ἐξήντα χρόνια τῆς ἐκκλησιαστικῆς του δραστηριότητος, δοσμένος στά πανηγύρια καί στά τεχνάσματα τῆς διαπλοκῆς καί μέ γυρισμένη τήν πλάτη στόν Ἀμβωνα τῆς διδαχῆς.

Ὁ χώρος, στόν ὁποῖο κινήθηκε μέ περισσή ἄνεση καί μέ ἀπαράμιλλη δεξιότητα, ἦταν τά ἐπικοινωνιακά στέκια τοῦ παλιοῦ τύπου. Τῆς ἐποχῆς τῆς κοινῆς ἀπόλαυσης τοῦ ἐκλεκτοῦ μεζέ, τοῦ τσουγκρίσματος τοῦ ποτηριοῦ, τῆς μπέσας, καί τῆς ἐγκάρδιας χειραψίας, πού δήλωνε στέρια φιλία, ἐμπιστοσύνη καί ἀλληλοεξυπηρέτηση.

Ὁ Σεραφεῖμ εἶχε τήν ἱκανότητα νά πιάνει φίλους ὅλους τοὺς παράγοντες τῆς ἱεραρχημένης ἐξουσίας. Τά πολιτικά πρόσωπα. Τοὺς ὑψηλόβαθμους στρατιωτικούς. Τοὺς ἀστυνομικούς διευθυντές καί τοὺς ὑφισταμένους τους, ἴσαμε τόν τροχονόμο καί τό χωροφύλακα τῆς γειτονιάς. Ἀνοιγε παρτίδες ἐπικοινωνίας μέ τοὺς δικαστικούς, πού βρῖσκονταν ἀκροβολισμένοι σέ θέσεις κλειδιά. Μέ τό εὐρύ κύκλωμα τῶν δημοσιογράφων, πού διαμορφώνει τήν κοι-

νή γνώμη καί προκαλεῖ ρεύματα εὐνοϊκά ἢ ἀνασχετικά, ἱκανά νά ἀνατρέψουν ἀκόμα καί τά λαμπρότερα εἶδωλα τῆς ἐξουσίας. Καί μέ ὅλους ἐκείνους, πού, κατά καιρούς, εἶχαν τήν ἰσχὺ ἢ καί μόνη τή δεξιότητα νά παρεμβαίνουν καί νά ἐπηρεάζουν τά κέντρα λήψης ἀποφάσεων.

Κατά τήν περίοδο τῆς δικτατορίας ἔνοιωθε εὐτυχής καί προνομιούχος. Ἐμπαινε στά γραφεῖα καί στά στέκια τῶν ἰσχυρῶν τῆς ἡμέρας, σά νά ἔμπαινε στό σπίτι του. Καί, σέ ἀνταπόδοση, τοὺς φιλοξενοῦσε στό δικό του κατάλυμα. Ἐτρωγαν, ἔπιναν, χαριεντίζονταν καί στό τέλος ὀλοκλήρωναν τοὺς σχεδιασμούς τους γιά συντονισμό τῶν δραστηριοτήτων τους καί γιά προώθηση τῶν ὁραμάτων τους.

Οἱ παράγοντες τῶν Ἰωαννίνων γνώριζαν, ὅτι ὁ σκληρὸς πυρήνας τῆς ΕΣΑ καί πρόξενος τοῦ δεύτερου δικτατορικοῦ ἀλυσοδέματος, ὁ Ἰωαννίδης, ὅταν ἔφτανε στήν Ἡπειρωτική πρωτεύουσα, πήγαινε κατ' εὐθείαν στό Μητροπολιτικό Μέγαρο καί γινόταν ἀποδέκτης τῆς φιλίας καί τῆς φιλοξενίας τοῦ Μητροπολίτη Σεραφεῖμ. Καί εἶναι πανελλήνια διακηρυγμένο καί γνωστό, ὅτι ὁ τύραννος Ἰωαννίδης, μόλις κατάφερε νά ἀρπάξει τό σκῆπτρο τῆς δικτατορικῆς ἐξουσίας ἀπό τοὺς-ἴσαμε κείνη τή στιγμή-συντρόφους του, ἔφερε τά πάνω κάτω, ποδοπάτησε Ἱερούς Κανόνες καί στοιχειώδη ἐκκλησιαστική καί πολιτική νομιμότητα, μέ μόνο στόχο, τήν ἀνύψωση τοῦ Σεραφεῖμ στόν ἀρχιεπισκοπικό θρόνο.

Συντακτικές Πράξεις, πού σφαγιάζαν Μητροπολίτες καί κολόβωναν, ἐκβιαστικά, τήν Ἱεραρχία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος συναρμολογήθηκαν

στά κοινά κρησφύγετα τῶν καταλυτῶν τῆς Δημοκρατίας καί τῆς ἐκκλησιαστικῆς Ἱεροκανονικῆς εὐπρέπειας. Μπόνους δεσποτικῆς ἀναβάθμισης προσφέρθηκαν ἀφειδῶς, στοὺς Ἐπισκόπους ἐκείνους, πού καταδέχτηκαν νά διαπραγματευτοῦν τήν ψῆφο τους καί τήν ἀξιοπρέπειά τους στή ρουλέτα τῆς ἀναρρίχησης τοῦ Σεραφεῖμ στόν ἀρχιεπισκοπικό θρόνο τῶν Ἀθηνῶν. Φαῦλοι κληρικοί, πού εἶχαν καταδικαστεῖ καί ἀποκοπεῖ ἀπό τή σεπτή ὁμήγυρη τῶν λειτουργῶν τοῦ Θυσιαστηρίου, ξεπλύθηκαν μέ συνοπτικές διαδικασίες καί ξαναγύρισαν στά ἱερά διακονήματα, γιά νά συνεχίσουν τό ἔργο τῆς πρόκλησης καί τοῦ σκανδαλισμοῦ τοῦ λαοῦ.

Ἀποφεύγοντας τή λεπτομερὴ ἱστορία τῶν ἐκτροπῶν τῆς περιόδου ἐκείνης, περιορίζομαι στή μεταφορά ἐνός μικροῦ ἀποσπάσματος ἀπὸ τήν ἐκτενὴ ἀλλὰ καί πύρινη ἐπικριτική ἀγόρευση τοῦ τότε Μητροπολίτη Ἐλευθερουπόλεως Ἀμβροσίου, στή συνεδρίαση τῆς φτιαχτῆς, ἀριστίνδην-ἀλλὰ ὄχι καί ἀξιοκρατικῆς-Συνόδου τῆς Ἱεραρχίας. Ἡ διαμαρτυρία ἐκφωνήθηκε καί κατατέθηκε στά πρακτικά τέσσερες μόλις μῆνες μετὰ τό ἐκκλησιαστικό πραξικόπημα τοῦ Ἰανουαρίου τοῦ 1974, στίς 10 Μαΐου 1974.

«... Ἡ Σύνοδος δι' ὧν κατὰ τό διαρεῦσαν τετράμηνον ἀπεφάσισεν, ἐξωμοιώθη πρὸς τὰ ὑφιστάμενα ἐν τῇ χώρᾳ ἡμῶν Συνδικάτα, τὰ μέλη τῶν ὁποίων παντοιοτρόπως ἀγωνίζονται διὰ τὴν κατοχύρωσιν τῶν πάσης φύσεως συμφερόντων των.

Τοῦτο ἀκριβῶς συνέβη καί μέ ἡμᾶς. Ἐπωφεληθέντες τῆς ἐν τῇ χώρᾳ ἡμῶν ἰδιοτύπου πολιτικῆς καταστάσεως, τῆς δεσμεύσεως τῆς ἐλευθερίας τῆς σκέ-

ψεως καί τοῦ λόγου καί ὀχυρωθέντες ὀπισθεν τῶν 1) Στρατιωτικοῦ καί 2) περιτύπου αὐστηροτάτων νόμων, ἐμνήσθημεν ἡμερῶν ἀρχαίαν καί διὰ νά δικαιώσωμεν τοὺς ἐχθροὺς τῆς Ἐκκλησίας, τοὺς πιστεύοντας καὶ ὁμολογοῦντας, ὅτι οἱ Ἕλληνες Ἐπίσκοποι εἶναι ἰδιοτελεῖς, ρέπουν πρὸς τὸ χρῆμα καὶ ἀντὶ νά εἶναι Χριστολάτραι κατέστησαν χρυσολάτραι, ἐπανήλθομεν δριμύτεροι καὶ ἀπαιτητικώτεροι ἐπὶ τοῦ μεταθετοῦ, οὐδέν διδαχθέντες ἀπὸ τὰ πρό δεκαετίας συνταρακτικὰ γεγονότα, τὰ ὅποια προεκάλεσαν σεισμόν μέ καταστρεπτικὰς συνεπείας διὰ τὸ κύρος καί τὴν τιμὴν τοῦ Ἐπισκοπικοῦ ἀξιώματος.

Ἄλλ' ὅταν ὁ κληρικός οἰστρηλατηθῇ ὑπὸ τοῦ συμφέροντος, χάνει τὸ αἶσθημα τῆς ἐντροπῆς. Καί ὅταν παύσῃ ἐντρεπόμενος, αὐτομάτως καταφρονεῖ καί τῶν Ἱ. Κανόνων καί παντός ἐτέρου θεοῦ καὶ ἀνθρωπίνου νόμου.

Ἐρωτῶ ἀξίζει, ἀδελφοί, διὰ πέντε ἢ ἕξ δεσποτάδες διακαῶς ἐπιποθοῦντας καί ἀγωνιωδῶς ἐπιδιώκοντας τὴν μετὰ θεοῖν των, νά ἐκτίθεται ἡ Ἐκκλησία μας ἀπέναντι τοῦ λαοῦ καί κυρίως διὰ τῆς ἀθετήσεως τῶν Ἐπισκοπικῶν μας ὁρκῶν νά ἐπισύρωμεν καθ' ἡμῶν τὴν ὀργὴν τοῦ Θεοῦ; Ἀκούονται μερικά ὀνόματα Ἐπισκόπων κοπτομένων ὑπὲρ τῆς μεταθέσεώς των.

Τίς ἐξ ἡμῶν πιστεύει, ὅτι οἱ περί ὧν ὁ λόγος εἶναι τόσον ἀξιόλογοι, οἱ δὲ εἰς ἃς ἐπιδιώκουν νά μετατεθοῦν, Ἐπισκοπαὶ χειμάζονται πράγματι ὑπὸ τῶν δεινῶν, ὥστε ν' ἀπαιτῆται ἡ εἰς τὰς Μητροπόλεις αὐτὰς μετάθεσις Ἱεραρχῶν, τῆς ἀξίας, τῶν ὧν τὰ ὀνόματα, ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν, ἀκούονται;...

Ὁ ὄγκος τῶν ἐπικριτικῶν ἀναφορῶν καὶ τῶν ἀπὸ συνειδήσεις καταπληγωμένες-διαμαρτυριῶν, πού σωρεύτηκαν κατὰ τὴν περίοδο ἐκείνη, εἶναι τόσο μεγάλος καί τόσο βαρὺς, πού θά προβληματίσει σοβαρά καί θά ἀπλώσει σκοτεινὸ πέπλο ἀπογοήτευσης στὶς γενιές, πού θά μᾶς διαδεχτοῦν.

Δρασκελίζοντας τὸ φράγμα τῆς δικτατορικῆς καταπίεσης, βρίσκουμε μπροστά μας τὸ νέο κλίμα καί τίς νέες διαπλοκές στὶς σχέσεις Ἐκκλησίας καί Πολιτείας. Ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος ἡ ἐκλεγμένη κρατικὴ ἐξουσία, πού πάσχιζε ἡ, τοῦλάχιστον, διακήρυττε δημοσιογραφικά, πὼς ἀγωνιζόταν νά πραγματοποιήσῃ τὴν ἀποχουντοποίηση. Καί ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος, ἡ καταπληγωμένη ἐλληνικὴ Ἐκκλησία καί ὁ βαμμένος χουντικός Ἀρχιεπίσκοπος, πού, λαχανιασμένος, προσπαθοῦσε νά μεταλλάξῃ τὰ πιστοποιητικὰ νομιμοφροσύνης του καί νά πείσῃ, πὼς εἶναι πιστὸς θεράπωντας τῆς δημοκρατίας.

Ὁ Σεραφεῖμ. ἔμπειρος στὶς αἰφνίδιες μεταμφιέσεις καί μεταλλάξεις, ἄλλαξε, ἀμέσως, πολιτικὸ «look» καί ἡγετικὸ θυρεό. Ἐκμεταλλεύτηκε τὴν παλιά του φιλία μέ τὸν Εὐάγγελο Ἀβέρωφ. Καί μέ τὴ βοήθεια τοῦ Ἀβέρωφ ἀνοίξε διαδρόμους ἐπικοινωνίας μέ τὸν Πρωθυπουργὸ Καραμανλὴ καί μέ τοὺς παλιούς, δυναμικοὺς συμβούλους του.

Τὴ νέα αὐτὴ ἱστορικὴ φάση, γιὰ νά τὴ διαγνώσουμε σωστά καί νά τὴν ἀξιολογήσουμε, πρέπει νά ἀνοίξουμε δυὸ στήλες δεδομένων. Στὴν πρώτη νά ἐντάξουμε τίς ἐπικοινωνιακές δεξιότητες τοῦ Σεραφεῖμ. Καί, στὴ δεύτερη, τίς ἐκτιμήσεις καί τίς εἰσηγήσεις τῶν

παραγόντων του καινούργιου καθεστώτος στον πρωθυπουργό Καραμανλή, πού δέν απέιχαν από την πραγματικότητα. Αύτες έλεγαν και προσυπέγραφαν, ότι ο Σεραφεΐμ δέν ήταν ο άνθρωπος των συγκροτημένων και ήλεγμένων δομών, της πυγμής και της άκαμπτης μαχητικότητας, πού θά μπορούσε νά άντιδράσει και νά πολεμήσει ένάντια σέ κείνους, πού θά σκέφτονταν ή και θά έπιχειρούσαν την περιθωριοποίηση της Έκκλησίας. Εύέλκτος, πάντοτε και έτοιμος νά παραδώσει ή και νά προδώσει τά πάντα, κατά την προσπάθειά του νά σταθεΐ άκλόνητος στό θρόνο της έκκλησιαστικής έξουσίας, θά έλεγε τό «ναΐ» στην όποιαδήποτε πρωτοβουλία της κοσμικής νεωτερικότητας.

Σύμφωνα μέ τίς δημοσιογραφικές πληροφορίες, πού διέρρευσαν τότε, οι έκτιμήσεις αύτες θεωρήθηκαν ίκανοποιητικές. Ή εύστροφη μεταπήδηση του Σεραφεΐμ από τίς πεποιθήσεις, τούς καταχθόνιους σχεδιασμούς και την πρακτική της δικτατορίας, στη δουκική έξυπνηρέτηση των άπαιτήσεων της νέας, δημοκρατικής ήγεσίας, ήταν έγγύηση, γιά την άπονεύρωση του έκκλησιαστικού δυναμικού. Έτσι, άποφασίστηκε νά μή μετακινηθεΐ από τόν άρχιεπισκοπικό του θρόνο.

Κατά την περίοδο πρωθυπουργίας Καραμανλή, συναντάμε και πάλι μπροστά μας τόν Άρχιεπίσκοπο Σεραφεΐμ, νά μιλάει άνετα, φιλικά, ισότιμα και προσοδευτικά(!!!), μέ όλους τούς εκπρόσωπους της νέας κατάστασης. Δίχως κανέναν απ' αυτούς νά τόν ψέγει ή νά τόν έγκαλεΐ γιά τή μακρόχρονη διασύνδεσή του και τή στενή συνεργασία του μέ τούς συντελεστές της κατάλυ-

σης των δημοκρατικών θεσμών, πού βρίσκονταν, πιά, έγκλειστοι στίς φυλακές του Κορυδαλλού. Σά νά μήν ύπληρξαν ύποπτοι έναγκαλισμοΐ του Άρχιεπισκόπου Σεραφεΐμ μέ τούς δικτάτορες. Σά νά μή γράφτηκαν σελίδες σκοτεινής διαπλοκής.

Μέ την άλλαγή του πολιτικού σχηματισμού, μέ την άποχώρηση της Καραμανλικής ομάδας από τά κυβερνητικά έδρανα και την άνοδο στην έξουσία της ομάδας Άνδρέα Παπανδρέου, άλλαξε, γιά δεύτερη φορά και ή στάση του Σεραφεΐμ. Άπό τή μιά μέρα στην άλλη ή εύνοια και ή άδελφική φιλία και τά γεύματα και τά τσουγκρίσματα και τά άνέκδοτα άποσύρθηκαν από τούς ήττημένους και προσφέρθηκαν στους νέους κράχτες της «εύνομίας» και της «εύμάρειας».

Τό καινούργιο χαρτί, πού εμφάνισε ο Σεραφεΐμ στό τραπέζι των διαβουλεύσεων, ήταν ή προθυμία του νά διαπραγματευτεΐ την κρατικοποίηση της έκκλησιαστικής περιουσίας.

Εΐναι άναγκαΐο νά σημειωθεΐ, πώς ή κρατική περιουσία, άστική και προπάντων άγροτική, πού μένει άναξιοποίηση και συνεχώς καταπατεΐται, εΐναι παλλαπλάσια της έκκλησιαστικής περιουσίας. Και πρέπει νά ύπογραμμιστεΐ, πώς τό μεγαλύτερο μέρος αúτης της άνεκμετάλλευτης περιουσίας άνήκε κάποτε στην Έκκλησία και προσφέρθηκε γιά την άποκατάσταση Έλλήνων άκτημόνων ή άπαλλοτριώθηκε γιά την άνοικοδόμηση και λειτουργία μονάδων κοινής ωφέλειας.

Τό άδηφάγο κράτος και πίσω από αυτό τό δαιμόνιο του άνύστακτου κε-

φαλαίου, πού είχε στηλώσει τό πεισματικό ὄραμα καί τό βλέμμα στά φιλέτα τῆς ἐκκλησιαστικῆς περιουσίας, βρῆκαν τήν εὐκαιρία νά δημοσιοποιήσουν καί νά προπαγανδίσουν τήν ἀπόφασή τους νά περάσουν τά ἀγροτικά καί τά δασικά ἀκίνητα τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος στήν κατοχή καί στή διαχείριση τοῦ κράτους. Καί ἄρχισαν νά κινδύνει δραστήρια πρὸς τήν κατεύθυνση αὐτή.

Ὁ Σεραφεῖμ, μέ μαεστρία ἔπαιξε τό παιχνίδι του. Ἀπλῶσε χέρι φιλίας στὸν Ἀντρέα. Καί ὑποσχέθηκε, πὼς θά μεταβιβάσει τήν ἐκκλησιαστικὴ περιουσία στό κράτος, μέ τὴ μόνη προϋπόθεση, ὅτι καί τό κράτος δέ θά σταθεῖ ποτέ ἀντίθετο στίς ὁποιοσδήποτε ἐσωτερικές ἐκκλησιαστικές ρυθμίσεις, πού θά ἀποφάσιζε ὁ Σεραφεῖμ καί ἡ καμαρίλα του. Ἔτσι στήθηκε ἡ γέφυρα φιλίας, τακτικῆς ἐπικοινωνίας καί σκοτεινῆς συνεργασίας.

Ἀργότερα, ὅταν οἱ περιστάσεις ἔφεραν μπροστά στό Σεραφεῖμ, ἀπειλητικές τίς ἀντιστάσεις τῆς ἐλληνικῆς Δικαιοσύνης, ὁ συνωμότης Ἀρχιεπίσκοπος δέ δίστασε νά ἐπεκτείνει τίς διαπλοκές του καί νά ἀπλώσει χέρι φιλίας καί πρὸς τήν-καινούργια τότε-πρωθυπουργικὴ σύζυγο.

Γιὰ νά μὴ μακρύνω τίς ἀναφορές μου, θά ὑπενθυμίσω δυό μόνο περιστατικά.

Τό πρῶτο: Ὁμάδα Ἑλλήνων πολιτῶν ἐπισκέφτηκε κάποτε τό μακαρίτη Μένιο Κουτσόγεωργα-ὑπουργό, τότε, Προεδρίας-καί τοῦ ζήτησε νά ἀρθεῖ, ἐπὶ τέλους, τό «ἀπαράδεκτο» προσφυγῆς στό Συμβούλιο τῆς Ἐπικρατείας, πού εἶχε ἐπιβάλει ἡ δικτατορία τοῦ Ἰωαννίδη στοὺς Μητροπολίτες, ὅπως ἀκρι-

βῶς εἶχε γίνει καί μέ κάθε ἄλλο ἀπαράδεκτο, πού οἱ προηγούμενες, δημοκρατικές Κυβερνήσεις τό εἶχαν ἐξαφανίσει. Ξέρετε τί ἀπάντησε ὁ Κουτσόγεωργας; «Δέν μπορούμε νά τό κάνουμε αὐτό, γιατί ὁ Σεραφεῖμ μᾶς ἀπειλεῖ, ὅτι, στήν περίπτωσή, πού θά ἄρουμε τά ἀπαράδεκτα καί θά δώσουμε στοὺς μητροπολίτες τήν ἐλευθερία νά προσφύγουν στό Ἀνώτατο διοικητικό Δικαστήριό, δέ θά μᾶς δώσει τήν ἐκκλησιαστικὴ περιουσία».

Αὐτὴ ἡ ὑπουργικὴ ἀπάντηση μιλάει ἀπὸ μόνη της καί δέ χρειάζεται σχολιασμό.

Τό δεύτερο περιστατικό: Πυκνές, κατὰ τήν περίοδο Σεραφεῖμ, οἱ παρεμβάσεις στό Συμβούλιο τῆς Ἐπικρατείας, μέ στόχο τήν ἀπόρριψη ὅλων τῶν προσφυγῶν, πού ἀφοροῦσαν ἀσυνδοσίες τῆς ἐκκλησιαστικῆς διοίκησης. Σέ κάποια φάση, οἱ δικαστές, παρὰ τήν ἀφόρητη πίεση, πού ἀσκήθηκε στή συνείδησή τους, δέν ἔσκυψαν τό κεφάλι στήν ὑποδούλωση. Θεώρησαν ἐπιταγή τῇ συνείδησής τους καί δεσμευτικό τους χρέος, νά προχωρήσουν στήν ἀκύρωση τῶν Συνοδικῶν πράξεων, πού, μεταξύ ἄλλων, προήγαγαν τό γνωστό καί μὴ ἐξαιρετέο Μητροπολίτη Παντελεήμονα Μπεζενίτη. Ὁ Σεραφεῖμ καί ἡ ὁμάδα του, μόλις πληροφορήθηκαν τό σκεπτικό τῆς σχετικῆς εἰσήγησης καί τό ρεῦμα, πού διέτρεχε στήν αἴθουσα τῶν δικαστικῶν διασκέψεων, κινήθηκαν βιαστικά καί μεθοδικά πρὸς τά ἀνώτατα κυβερνητικά κλιμάκια. Ἐπιδίωξαν τό ἀνήκουστο καί ἀπαράδεκτο. Ἡ πίεση στὸν πρόεδρο καί στά μέλη τοῦ Δικαστηρίου καί ἡ ὑπαγόρευση τῆς ἀπόφασης νά γίνει ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν Πρωθυπουργό. Καί τό πέτυχαν.

Σύμφωνα μέ τίς πληροφορίες, πού ἔχει καταθέσει μέ συνέντευξή της ἡ «κυρία τῆς Ἐκάλης», τό ζήτημα λύθηκε-δηλαδή ἡ ἀπόφαση τοῦ Δικαστηρίου διαμορφώθηκε καί ἐπιβλήθηκε-σέ τριμελή σύσκεψη, στήν ὁποία μετεῖχαν, ὁ Πρωθυπουργός Παπανδρέου, ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Σεραφεῖμ καί ὁ πρόεδρος τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας Μποτόπουλος. Ἡ σύσκεψη ἔγινε στήν πρωθυπουργική κατοικία, παρούσης καί τῆς κυρίας, πού ἀσκοῦσε καθήκοντα γραμματέως.

Μπορεῖτε νά συλλάβετε τήν ἀπαξία τῆς ὑπόγειας αὐτῆς διαπλοκῆς; Ἀπόφαση τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας διαμορφώθηκε, πρίν ἀπό τή διάσκεψη τοῦ Δικαστηρίου καί ἐπιβλήθηκε στούς δικαστές. Παραβιάστηκαν ὅρκοι. Ἀθετήθηκε ἡ δημοκρατική δεοντολογία. Καταλύθηκε ἡ ἀνεξαρτησία τῆς Δικαιοσύνης. Τό πραξικόπημα μιλάει καί κραυγάζει μόνο του καί δέ χρειάζεται νά ἐπιστρατευτοῦν εἰδικές ἀναλύσεις, γιά νά τό ἀποδείξουν.

Ἔτσι κινήθηκε καί ἔτσι ἐξασφάλισε τήν ἀσυλία ὁ Σεραφεῖμ κατά τίς τρεῖς φάσεις τῶν κυβερνητικῶν ἀλλαγῶν, πού σημάδεψαν τή μακροχρόνια θητεία του στό θρόνο τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς.

Ὅπωςδῆποτε θά σᾶς συνέχει τό ἐνδιαφέρον νά ἐνημερωθεῖτε γιά τό θεολογικό πλαίσιο τῶν ἀρχιεπισκοπικῶν σχεδιασμῶν του καί γιά τό εὖρος καί τήν ποιότητα τῆς ἀξιοπρέπειας, πού μαρκάριζε τίς δραστηριότητές του.

«Πετῶντι καλάμῳ» χαράσσω τά ἀνοίγματα καί τούς προσανατολισμούς τῶν μεγάλων, ὁλότελα ἰδιότυπων καί ἄσχετων μέ τήν ἐκκλησιαστική δεον-

τολογία βημάτων του.

1. Καθιέρωσε τό σύστημα τοῦ «ἐνός ἀνδρός ἀρχῆ». Δηλαδή ἀντέγραψε καί ἐπέβαλε τό σύστημα τοῦ δικτατορικοῦ καθεστώτος καί, κατ' ἀπόλυτη προτίμηση καί ἐπιλογή, τήν τακτική τῆς βάρβαρης καταπάτησης κάθε νομιμότητας καί τῆς δυναστικῆς ἀπανθρωπιᾶς, τήν ἐφαρμοσμένη ἀπό τό δικτάτορα Ἰωαννίδη, τό δάσκαλό του καί χειραγωγό του στήν ἀρχιεπισκοπική ἀξία.

Ὅγδόντα οἱ Μητροπολίτες, πού σύμφωνα μέ τίς διατάξεις τῶν Ἱερῶν Κανόνων, εἶχαν τήν ὑποχρέωση νά συμμετέχουν, ἰσότιμα, στή διοίκηση τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, νά ἐκφράζουν ἐλεύθερα καί ἀβίαστα τήν ἄποψή τους καί τήν κριτική τους καί νά ψηφίζουν, δίχως νά κρατάει καί νά κατευθύνει τό χέρι τους κάποιος τυραννικός μοχλός. Κανένας, ὅμως, ἀπό αὐτούς δέν τόλμησε, στό διάστημα τῶν διόμισυ περίπου δεκαετιῶν, νά λειτουργήσει μέ πιστότητα στούς ὅρκους του καί μέ ὑποταγή στή συνειδησή του. Ἡ ἐντολή ἐρχόταν, πάντοτε, ἄνωθεν. Καί ἡ παρέκκλιση ἀποτελοῦσε πράξη ἔσχατης προδοσίας.

Θά μείνει ἐνδεικτική καί μνημειώδης στήν ἐκκλησιαστική ἱστορία ἡ περιπέτεια τοῦ θαρραλέου Μητροπολίτη Στεφάνου Ἀφεντουλίδη. Ὁ Σεραφεῖμ τοῦ πρόσφερε μιά ἀπό τίς μητροπολιτικές ἔδρες, πού τήν παρουσίασε ὡς κενή, ἀπομακρύνοντας, μέ τίς Συντακτικές Πράξεις τοῦ Ἰωαννίδη, τόν κανονικό της Μητροπολίτη. Ὁ Στέφανος ἀναγκάστηκε νά δεχτεῖ τήν ἔκνομη, ταχυδακτυλουργική τοποθέτηση. Ἡ συνειδησή του, ὅμως, δέν τόν ἀνάπαυσε. Καί, πρίν συμπληρωθεῖ ἐξάμηνο ἀπό τήν εἰκονική προαγωγή του, ἔστειλε ἐκτενέ-

στατο ὑπόμνημα στήν Ἱερά Σύνοδο, ιστορώντας καί κακίζοντας τήν ὅλη ἐκτροπή, καταλογίζοντας εὐθύνες στούς πρωταγωνιστές τῆς ἀνωμαλίας, ἐκφράζοντας τήν προσωπική του μετάνοια καί θλίψη, ἱκετεύοντας, μέ σοβαρότητα καί διαλεκτική ὑψηλοῦ ἡθους, νά γίνει κάθε προσπάθεια γιά τή θεραπεία τῆς βαθεῖας πληγῆς καί δηλώνοντας, ὅτι εἶναι πρόθυμος καί ἔτοιμος, στήν περίπτωση πού ἀποφασιστεῖ ἡ ἀποκατάσταση τοῦ ἀδικημένου, κανονικοῦ Μητροπολίτη, νά ἀποσυρθεῖ ἀπό τό θρόνο, ἀφήνοντας ἐλεύθερο τό δρόμο τῆς ἐπιστροφῆς του.

Ποιά ἦταν ἡ ἀντίδραση τοῦ Σεραφεῖμ; Κάλεσε τή Σύνοδο καί, δίχως ἄλλη διαδικασία, κήρυξε, αὐταρχικά, ἐκπρωτο τόν Μητροπολίτη Στέφανο καί ἔσπρωξε ἄλλον στήν ἐπίζηλη θέση. Καί οἱ Συνοδικοί δέν τόλμησαν νά ἀντιδράσουν καί νά στηρίξουν τό κύρος τῶν Ἱερῶν Κανόνων.

2. Δεύτερη-καί αὐτή δικτατορική καί ἐκβιαστική-πρωτοβουλία τοῦ Σεραφεῖμ, ἦταν ἡ ὀριστική φίμωση τῆς Συνόδου τῆς Ἱεραρχίας. Γιά νά μήν ἀκούγονται φωνές ἤ καί μόνο ψίθυροι διαμαρτυρίας καί γιά νά μή συμβεῖ ποτέ τό ἀπευκτέο ἐνδεχόμενο νά συνασπιστοῦν Συνοδικοί Μητροπολίτες καί νά ὀργανώσουν ἀντιπολιτευτικό κίνημα, κατάργησε τή Συνέλευση καί τίς διαβουλεύσεις τοῦ Ἀνώτατου διοικητικοῦ Σώματος τῆς Ἐκκλησίας. Ἀπό κεῖ καί πέρα, ἡ Ἱεραρχία συνεδρίαζε, μόνο, ὅταν προέκυπτε ἀνάγκη ἐκλογῆς Μητροπολιτῶν. Μόνο γιά μιὰ μέρα καί μόνο μέ ἓνα θέμα. Ἀπό κεῖ καί πέρα οἱ πόρτες ἔμεναν ἀμπαρωμένες καί τά Συνοδικά ἔδρανα ἀδρανῆ.

Μέ τέτοια ἀδράνεια, πῶς νά μελετη-

θοῦν τά ἐκκλησιαστικά προβλήματα, πῶς νά ἀντιμετωπιστοῦν τά κραυγαλέα σκάνδαλα καί πῶς νά ὀριοθετηθοῦν νέοι ὀρίζοντες στήν ποιμαντική δράση τῆς ἐλληνικῆς Ἐκκλησίας; Ὅλα αὐτά τά προβλήματα περνοῦσαν στό φάκελο τῶν «πρός ἐνέργειαν» ἤ, ἀκριβέστερα, θάβονταν στό μαυσωλεῖο τῆς λήθης καί ἔπαιυαν νά ἐνοχλοῦν τόν προκαθήμενο καί τή συνοδεία του καί νά σείουν τίς καρέκλες τῆς ἀνέφελης ἐξουσίας.

3. Ἐπακόλουθο σύμπτωμα ἦταν, ὅτι στήν ὅλη λειτουργία τοῦ διοικητικοῦ ἐκκλησιαστικοῦ μηχανισμοῦ δέν ὑπῆρχε κριτική ἐπεξεργασία, καταλογισμός εὐθυνῶν καί εἰσηγήσεις γιά βελτίωση τῆς ποιμαντικῆς προσφορᾶς ἤ γιά ἀντιστροφή τῆς ἀντιεκκλησιαστικῆς φρενίτιδας. Ὅλα ἦταν ἀφημένα στήν ἔμπνευση καί στήν παρόρμηση τοῦ «συνωμότη» Σεραφεῖμ καί ὅλα κυλοῦσαν κουρδισμένα ἀπό τή μονόχωνο, ἐγωκεντρική κατανόηση τοῦ ἀρχιερατικοῦ διακονήματος.

Σύμφωνα μέ τόν Καταστατικό Χάρτη τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἡ Διάρκῆς Ἱερά Σύνοδος, ὁ Ἀρχιεπίσκοπος, πρόεδρος καί τά μέλη της, καθῶς καί ὅλοι οἱ Μητροπολίτες τῆς ἐλλαδικῆς Ἐκκλησίας λογοδοτοῦν ἐνώπιον τῆς Ἱεραρχίας, πού συνέρχεται, μιὰ φορά τό χρόνο, σέ τακτική Συνέλευση καί σέ ἔκτακτες Συνελεύσεις, ὡς ἀνάγκη.

Ἀπό τή στιγμή, ὅμως, πού ὁ Σεραφεῖμ ἔκλεισε καί φίμωσε τή Σύνοδο τῆς Ἱεραρχίας, ἀφαιρέθηκε ἀπό τά μέλη της τό δικαίωμα καί ἡ ἀρμοδιότητα νά ἐκθέσουν τήν κριτική τους ἀποψη καί νά ζητήσουν ἐπαναπροσαρμογή τῶν στόχων ἤ κολασμό τῶν ἐνόχων. Σύννεφο πυκνό σιωπῆς κάλυψε τό συνοδι-

κό χώρο και φίμωτρο σφράγισε έκβιαστικά τό θεόσδοτο χάρισμα τῆς ἐλευθερίας τοῦ λόγου.

Ἄν κάποιος Μητροπολίτης ἀντλοῦσε, ἀπό τὰ βάθη τῆς ἀρχιερατικῆς του συνείδησης, τό θάρρος νά μιλήσει καί νά στιγματίσει νοοτροπίες καί συμπεριφορές τοῦ δικτάτορα Σεραφεῖμ, θά εἰσέπραττε τήν ἀπειλή τῆς βίαιης ἀπομάκρυνσης ἀπό τό θρόνο του ἢ τόν ἐναλλακτικό ἐκφοβισμό, ὅτι ὁ βαρὺς φάκελος τῶν ἀνομημάτων του θά ἀνασυρόταν ἀπό τό ράφι τοῦ σκοτεινοῦ ἀρχείου καί θά διαβιβαζόταν πρὸς διερεύνηση καί πρὸς ἐκδίκηση.

Γεγονός, πού δέν πρέπει νά διαφύγει ἀπό τὴν προσοχή μας, εἶναι, ὅτι ἡ Σεραφειμική «συνωμοτική» πολυπραγμωσύνη κατάφερε νά αἰχμαλωτίσει καί νά φιμώσει ἀκόμα καί τὴν ἀδέσμευτη καί πολύπειρη καί φιλοκατήγορη δημοσιογραφία. Σὰ νά εἶχε πέσει σύνθημα ἢ ἐντολή ἢ ἄλλος, πολυδύναμος, ἀνασχετικός μοχλὸς πάνω στὴ δημοσιογραφική πένα, τὰ λάθη καί οἱ ραδιουργίες καί οἱ κατάφωρες παραβιάσεις τῶν Ἱερῶν Κανόνων καί τῶν ἐκκλησιαστικῶν Νόμων δέ σχολιάζονταν καί δέν ἐπικρίνονταν ἀπὸ τὴ δημοσιογραφικὴ ἢ τὴν ἡλεκτρονικὴ ἐνημέρωση.

Τό «γιατί» περνοῦσε ἡ δημοσιογραφία «αἰδημόνως» σιωπηλὴ μπροστά ἀπὸ τὰ φορτία τῶν ἀνομημάτων τοῦ δικτάτορα τῆς Ἐκκλησίας Σεραφεῖμ, ἀποτελεῖ πρόβλημα καί ἐρωτηματικό καί γιὰ τό Σῶμα τῆς Ἐκκλησίας καί γιὰ τὴ δημοσιογραφικὴ οἰκογένεια. Ἀκριτομύθιες, ὅμως, δημοσιογράφων καί ἔλλειψη ἐχεμύθειας τῶν διαχειριστῶν τῆς ἐκκλησιαστικῆς γραφειοκρατίας καί τῶν ἐκκλησιαστικῶν ταμείων διέσπειραν στοὺς πέντε ἀνέμους πολὺ

ἐνδιαφέρουσες πληροφορίες γιὰ τὴ λειτουργία τοῦ φαινομένου αὐτοῦ.

Δέ θά ἀνασκαλέψω τοὺς ψιθύρους καί τίς ἀνοιχτές, θαρραλέες ἀποκαλύψεις τῶν «*κρυφῇ γινομένων*» (Ἐφεσ. ε' 12), ἐκείνης τῆς ἐποχῆς, γιατί δέν εἶναι αὐτὴ ἡ προβληματικὴ, πού μέ παρακινεῖ στὴ χάραξη αὐτῶν τῶν γραμμῶν. Πρόθεσή μου εἶναι ἡ σκιαγραφία τοῦ πορτρέτου τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Σεραφεῖμ, τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἡγέτη, πού θεώρησε ἐπιτρεπτό νά φιμώσει κάθε φωνὴ διαμαρτυρίας καί νά βηματίσει στοὺς ἱερούς χώρους τῆς Ἐκκλησίας ὡς ἀπόλυτος καί ἀνέλεγκτος μονάρχης.

Ἐκείνους, πού δέν μπόρεσε νά καθυποτάξει καί νά φιμώσει, ἦταν οἱ ἐκπρόσωποι τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ πληρώματος. Τὰ μέλη τῆς Ἐκκλησίας μέ τό ἀδάμαστο θάρρος καί-θά τό σημειώσω μέ ἔμφαση-μέ τὴν ἡρωϊκὴ προοπτικὴ νά μὴν ὑποκύβουν στὰ δυναστικά πλέγματα καί στὴ βία, ἀλλὰ νά ἀγωνιστοῦν γιὰ τὴν κάθαρση τοῦ ἱεραρχικοῦ Σώματος καί γιὰ τὴν ἀποκατάσταση τῆς Κανονικότητος καί τῆς Νομιμότητος στὰ κέντρα τῶν προγραμματισμῶν καί τῶν διοικητικῶν ἀποφάσεων. Αὐτοί-καί δέν ἦταν λίγοι-ἔμειναν ἀδούλωτοι. Μὲ τό βλέμμα καθηλωμένο στὸν Σταυρωμένο ἀρχηγό τῆς Ἐκκλησίας καί μέ τὴν ἀκοή γεμάτη ἀπὸ τὴν προσταγή: «*Προσέχετε ἀπὸ τῶν ψευδοπροφητῶν, οἵτινες ἔρχονται πρὸς ὑμᾶς ἐν ἐνδύματι προβάτων, ἔσωθεν δέ εἰσι λύκοι ἄρπαγες*» (Ματθ. ζ' 15).

Οἱ ἀντιδράσεις τοῦ μεγάλου αὐτοῦ πλήθους ἐνοχλοῦσαν ἀφόρητα τὸν Ἀρχιεπίσκοπο Σεραφεῖμ. Ἀλλὰ δέν εἶχε τὴ δύναμη καί τὸν τρόπο νά τίς ἀνακόψει. Ἦταν ἓνα τσουνάμι λαϊκῆς ἀγανάκτησης καί πόνου καί ὁμόφωνης δι-

αμαρτυρίας, πού έπεφτε, μέ αδιάκοπους κυματισμούς, πάνω στό Συνοδικό Κέντρο τής Έκκλησίας καί κατέλυε τήν άρχιεπισκοπική άλαζονία.

Διαπιστώνοντας ό Σεραφείμ, ότι δέν μπορεί νά δαμάσει καί νά πνίξει τή λαϊκή έξέγερση, έπινόησε άλλο τρόπο αντίδρασης. Άδέξιας καί άναποτελεσματικής. Άλλά, γιά τή δική του έντρομη συνείδηση, ύπεροχικής. Καώθηκε πώς δέν τόν πειράζει καί δέν τόν έπηρεάζει ή όποιαδήποτε κριτική καί δέν τόν κάμπτουν οί φωνές καί οί διαμαρτυρίες του έξεγερμένου έκκλησιαστικού πληρώματος. Όλοι αύτοί, πού φώναζαν καί ζητούσαν κάθαρση, Νομιμότητα καί Κανονικότητα, συναποτελούσαν τό «χύδην όχλο». Αύτός ήταν ό ήγέτης. Καί θά εξακολουθούσε νά παραμένει ό ήγέτης, μέ τήν τραχύτητα του άντάρτη καί μέ τήν έπωνυμία του ποιμένα.

Κάποιες φορές, φτάνοντας στό Μέγαρο τής Ίεράς Συνόδου, έβλεπε γύρω τοιχοκολλημένες άφίσες ή συνθήματα γραμμένα στους τοίχους. Άφωνες αυτές οί γραφές, σήκωναν έκκωφαντική διαμαρτυρία, ένάντια στή μετασκευή του Οίκου του Θεού σέ οίκο σκανδάλων. Οί άνθρωποι τής δουλικής ύποταγής έσπευδαν νά κατεβάσουν τίς άφίσες καί νά επικαλύψουν τά γραπτά συνθήματα. Κείνη τή στιγμή, ό άντάρτης των βουνών καί συνωμότης του έκκλησιαστικού περιβάλου, μέ ύφος άφοβου έξουσιαστή, φώναζε: «Άφήστε τα ρέ, μήν τά ξηλώνετε. Άφήστε τα, νά τά διαβάσει ό κόσμος. Ό Σεραφείμ δέ φοβάται κανέναν. Ό,τι καί νά κάνουν, δέ θά πετύχουν νά μέ κατεβάσουν από τό θρόνο». Καί, μ' αυτό τόν κομπασμό, περνούσε τήν πόρτα του Συνοδικού μεγάρου. Νικητής καί

θριαμβευτής. Μέ στραμμένη τήν πλάτη στην άγωνία καί στό θρήνο του λαού. Καί μέ άνοιχτή τήν άγκάλη στους χειροκροτητές τής εύκαιριακής καί συμφεροντολογικής συμπαρατάσεως.

Έτσι αύτοπροσδιορίστηκε ό Άρχιεπίσκοπος τής Ίωαννίδειας δικτατορίας καί τής όμώνυμης νοοτροπίας Σεραφείμ. Έτσι έσυρε τή γραφίδα, γιά νά χαράξει τό ζωηρό περίγραμμα του πορτρέτου του καί τίς συμπληρωματικές φωτοσκιάσεις. Έτσι συμπλήρωσε τή βίβλο των όραμάτων του καί των δραστηριοτήτων του, γιά νά τήν παραδώσει, πρós κρίση καί άποτίμηση, στίς διάδοχες γενιές καί γιά νά τήν έντάξει στόν κώδικα τής πανορθόδοξης ιστορίας.

Ό καθένας από μās έχει τήν εύχέρεια καί τό χρέος, νά τή φυλλομετρήσει καί νά τή ζυγίσει.

Ο ΑΤΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΜΕΓΑΡΙΔΟΣ
ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ

ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗ

Δεκαπενθήμερο Δελτίο

Έκκλησιαστικής Ένημέρωσης

Κωδικός 2360

Ίδιοκτήτης - Έκδότης

ό Μητροπολίτης

Άττικής καί Μεγαρίδος

ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ

Διεύθυνση

19011 Αύλων Άττικής

Τυπογραφείο Κωνσταντίνου Σανιδά

Ίωαννίνων 6, Μοσχάτο

ISSN 1790-482X

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ 2008

Κύρια άρθρα

Πρόοδος ή συντήρηση; 220, 1. Σημαίες δίχως ταυτότητες, 221, 1. Κοινές διαδρομές, 222, 1. Οί κοινές μας επιφυλάξεις, 223, 1. Έπικαλούμαι την κρίση σας, 224, 1. Έπιλογές στο πόδι, 225, 1. Η άδοκιμη δοκιμή, 226, 1. Αντικρύζοντας τό Σταυρό, 227, 2. Μάταιος μόχθος, 228, 2. Πατήματα και στραβοπατήματα, 229, 1. Όραμα μέ άπόρρητη ταυτότητα, 230, 1. Τό ιστορικό άπόκτημα, 231, 1. Απόσταγμα σοφίας, 232, 1. Υπάρχει έλεγχος ποιότητας; 233, 1. Ανώμαλη προσγείωση, 234, 1. Πήχης προόδου, 236, 1. Μοναχικοί όδοιπόροι, 237, 1. Τά δύο μοτίβα, 238, 1. Η άνία της εύμάρειας, 239, 1. Σκοταδιστική πτώχευση, 240, 1. «Τί έστιν άνθρωπος;», 241, 1. Λαχανιασμένοι δρομείς, 242, 1. «Διέλθωμεν έως Βηθλεέμ», 243, 2.

Άρθρα γραμμής

Η πρωτότυπη Διαθήκη, 220, 4. Τό όραμα της Συνόδου(α), 221, 3. Τό όραμα της Συνόδου (β), 222, 4. + Ό Όθωνών Χριστόδουλος, 223, 3. Τά ντοσιέ της σκοτεινής διαδρομής, 223, 5. Ό νέος Άρχιεπίσκοπος, 224, 4. Συμπτώματα και... μηνύματα, 224, 6. Η μαύρη τρύπα ...άπό τό «χθές», 225, 4. Καί σχολή πλαστογραφίας; 226, 4. Ό Καταστατικός Χάρτης, 227, 4. Στόν ύπουργό της Δικαιοσύνης κ. Χατζηγάκη, 228, 5. Οί διακριτοί ρόλοι, 229, 4. Ένοχοποίηση και άπενοχοποίηση, 230, 4. Από την «έξουσία» στή «διακονία», 231, 4. Η τεθλασμένη της Συνοδικότητας, 232, 4. Κανονικότητα, Νομιμότητα και... σκοπιμότητα, 233, 4. Οί «έπιφανείς» και οί «άφανείς», 233, 16. Μηνύματα μέ πολλούς άποδέκτες, 234, 4. Κριτική-αυτοκριτική, 236, 4. Περί «πληροφορίας» προς «άπληροφόρητους», 237, 4. Τρία πορτρέτα (1), 242, 6. Τρία πορτρέτα (2), 243, 5.

Συεργάτες

Ε. Χ. Οικονομάκου: Ημεγάλη άποστολή, 220, 14. Σ.Κ.Χ. Έχει νομική θωράκιση ή Έκκλησία; 224, 13. Συν.: Ό νέος Άρχιεπίσκοπος

μπροστά στά προβλήματα του παρελθόντος, 225, 13. Άγι Φλογέρα: Πονεμένη Ίησού μου, 225, 16. Ε. Χ. Οικονομάκου: Προς ένα Όρθόδοξο Παπισμό; 226, 13. Σχολιαστή: Μετά την έκδοση της άποφάσεως του ΣΤΕ, 227, 9. Ε. Χ. Οικονομάκου: Η Παπική έκτροπή, 227, 13. Σχολιαστή: Ό γάμος ως μυστήριο και ως κοινωνικό φαινόμενο, 228, 12. Γέρων πρεσβύτερος: Υπάρχει έλπίς; 228, 15. Γέρων πρεσβύτερος: Ό κληρικός και ό «έργοδότης» του, 229, 15. Σχολιαστή: Μās έβαλαν τά γυαλιά, 230, 11. Σ.Κ.Χ. Ημάστιγα των «ιεροκλοπών», Τρόποι αντίδράσεως, 230, 14. Ε. Χ. Οικονομάκου: Άπόσειση εύθυνών, 231, 10. Κ.Μείχανετζίδης: Τό Νησί (2), 231, 13. Ε. Χ. Οικονομάκου: Ένας παππούς, 232, 11. Μακκαβαίου: Τό μεγάλο μάθημα, 234, 11. Έπιστολή Σταύρου Μαυρίδη προς ύπουργό Χατζηγάκη, 234, 14. John Mark Reynolds: Γιατί κουρσεύετε ένα θεσμό του Χριστιανισμού; 236, 13. Σ.Κ.Χ. Γύρω άπό μία καταδίκη, 236, 15. Δήλωση Έπισκόπων για τό γάμο όμοφυλόφιλων: Τό έθνος μας σέ ήθική κρίση, 237 14. π. Πέτρος Gillquist: Άνατρέφοντας παιδιά μέ φόβο Θεού (I) 239, 14. Σχολιαστή: Η άγκοσμιοποίηση και οί δυσμενείς επιπτώσεις της, 240, 14. π. Πέτρος Gillquist: Άνατρέφοντας παιδιά μέ φόβο Θεού (II) 241, 14. π. Πέτρος Gillquist: Άνατρέφοντας παιδιά μέ φόβο Θεού (III), 242, 13.

Ψίθυροι

Λουλούδι στόν τάφο του, 224, 16.

Πατερικά

Ίωάννου του Χρυσοστόμου: Περί Έρωσύνης, 233, 13.

Ντοκουμέντα

Ό Κουμαριανός στό προσκήνιο, 229, 13. + Άρχιεπισκόπου Άθωνών Έρωνύμου: Σχέδιο άναδιοργανώσεως της Έκκλησίας της Ελλάδος (α), 238, 5. + Άρχιεπισκόπου Άθωνών Έρωνύμου: Σχέδιο άναδιοργανώσεως της Έκκλησίας της Ελλάδος (β), 239, 5. + Άρχιεπισκόπου Άθωνών Έρωνύμου: Σχέδιο άναδιοργανώσεως της Έκκλησίας της Ελλάδος (γ), 240, 5. + Άρχιεπισκόπου Άθωνών Έρωνύμου: Σχέδιο άναδιοργανώσεως της Έκκλησίας της Ελλάδος (δ), 241, 6.